Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
PEDRO CRUZ VILLALÓN
esitatud 25. oktoobril 2012[1]

Kohtuasi C-32/11

Allianz Hungária Biztosító Zrt.
Generali-Providencia Biztosító Zrt.
Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetsége
Magyar Peugeot Márkakereskedők Biztosítási Alkusz Kft.
Paragon-Alkusz Zrt., successeur en droit de Magyar Opelkereskedők Bróker Kft.
versus
Gazdasági Versenyhivatal

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (Ungari))

Kohtualluvus — Kahepoolsed kokkulepped, mis on sõlmitud kindlustusettevõtjate ja üksikute automüüjate vahel ning mille kohaselt sõltub kindlustusettevõtja poolt automüüjatele remonditööde eest makstav töötunnihind asjaomase kindlustusandja kindlustuslepingute arvust, mida automüüjad vahendajatena müüvad — Euroopa Kohtu pädevus — Eesmärgil põhinev konkurentsipiirang

I. Sissejuhatus

1. Käesolevas asjas esitab Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (Ungari ülemkohus) Euroopa Kohtule küsimuse ELTL artikli 101 lõike 1 tõlgendamise kohta menetluses, milles vaieldakse riikliku konkurentsiameti sellise otsuse seaduslikkuse üle, millega määratakse karistus konkurentsi piiravate ja Ungari seadustega vastuolus olevate erinevate kokkulepete eest, mille olid eri viisil sõlminud mitmed kindlustusettevõtjad, automüüjad ja autoremonditöökojad ning neid ühendav liit.

2. Kohtuasjal on kaks tahku. Esiteks tingivad selle asjaolud minu meelest eelotsusetaotluse vastuvõetavuse läbivaatamise. Kuigi see käib liidu õigusnormi kohta, ei ole vaidlust küsimuses, et käesolevas asjas juhindutakse Ungari siseriiklikest konkurentsieeskirjadest. Sellest tulenevalt teen Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada, et kuna ilmselgelt puudub siseriikliku õigusnormi „otsene ja tingimusteta viide" liidu õigusele Euroopa Kohtu praktika tähenduses, ei ole täidetud seda liiki eelotsusetaotluste vastuvõtmiseks nõutavad tingimused.

3. Sellest olenemata analüüsin teise võimalusena kohtuasja sisulisest aspektist, mis on seotud, nagu just märkisin, eeldatava eesmärgil põhineva konkurentsipiiranguga iseäranis keerulises vertikaalsete kokkulepete kontekstis, mida võib olla siiski mõjutanud horisontaalne kokkulepe.

1 — Algkeel: hispaania.

II. Õiguslik raamistik

A. *Liidu õigus*

4. Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta[2] reguleerib artiklis 3 asutamislepingu artiklite 81 ja 82 (ELTL artiklid 101 ja 102) ning siseriiklike konkurentsieeskirjade vahelist seost.

5. Selle lõige 1 sätestab: „Kui liikmesriikide konkurentsiasutused või siseriiklikud kohtud kohaldavad siseriiklikku konkurentsiõigust [ELTL artikli 101] lõikes 1 sätestatud kokkulepete, ettevõtjate ühenduste otsuste ja kooskõlastatud tegevuse suhtes, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust selle sätte tähenduses, peavad nad selliste kokkulepete, otsuste ja niisuguse kooskõlastatud tegevuse suhtes kohaldama ka [ELTL artiklit 101]. Kui liikmesriikide konkurentsiasutused või siseriiklikud kohtud kohaldavad siseriiklikku konkurentsiõigust [ELTL artikli 102] alusel keelatud kuritarvitamise suhtes, peavad nad kohaldama ka [ELTL artiklit 102]."

6. Artikli 3 lõige 2 sätestab: „[s]iseriikliku konkurentsiõiguse kohaldamine ei tohi põhjustada selliste kokkulepete ja ettevõtjate ühenduste otsuste või niisuguse kooskõlastatud tegevuse keelamist, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust, kuid ei piira konkurentsi [ELTL artikli 101] lõike 1 tähenduses, või vastavad [ELTL artikli 101] lõike 3 tingimustele või on hõlmatud [ELTL artikli 101] lõike 3 kohaldamiseks vastu võetud määrusega. Liikmesriikidel ei takistata käesoleva määruse alusel oma territooriumil vastu võtta ja kohaldada rangemaid siseriiklikke õigusakte, millega keelatakse ettevõtjate ühepoolne tegevus või rakendatakse selle suhtes sanktsioone."

7. Lõpuks artikli 3 lõige 3 näeb ette järgmist: „[i]lma et see piiraks ühenduse õiguse üldpõhimõtteid ja muid sätteid, ei kohaldata lõiget 1 ja 2 juhul, kui liikmesriikide konkurentsiasutused ja kohtud kohaldavad ühinemiskontrolli käsitlevaid siseriiklikke õigusakte, ning need ei välista selliste siseriiklike sätete kohaldamist, mille põhieesmärk erineb [ELTL artiklites 101 ja 102] nimetatud eesmärgist."

B. *Ungari õigus*

8. Ungari seadusandja kiitis 1996. aastal heaks ebalojaalset või konkurentsi piiravat äritegevust keelava seaduse,[3] mille preambulis on täpsustatud, et seadus võetakse vastu, „võttes arvesse vajadust lähendada Euroopa Ühenduse õigusnorme ja Ungari konkurentsiõiguse traditsioone."

9. Tpvt § 1 lõike 2 kohaselt kohaldatakse nimetatud seaduse sätteid tegevuse suhtes, mida reguleerivad asutamislepingu artiklid 81 ja 82 (ELTL artiklid 101 ja 102), kui asi kuulub Ungari konkurentsiasutuse või mõne Ungari kohtu pädevusse.

10. Tpvt IV jaotise „Konkurentsi piiravate kokkulepete keelamine" § 11 lõige 1 keelab „kõik sellised ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste, avalik-õiguslike asutuste, ühenduste ja muude samalaadsete üksuste otsused, mille eesmärgiks on või mille tagajärjeks on või võib olla takistada, piirata või kahjustada konkurentsi. Selle määratluse alla ei kuulu kokkulepped ettevõtjate vahel, kes ei ole üksteisest sõltumatud."

2 — EÜT L 1, lk 25; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205.

3 — 1996. aasta seadus nr LVII (A Tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény; edaspidi „Tpvt").

III. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

11. 2002. aasta lõpust saadik volitas mitu automüüjat, kes tegutsevad ka autoremonditöökodadena, riiklikku automüüjate ühendust (Gépjármű Márkakereskedők Országos Szövetsége, edaspidi „GÉMOSZ") sõlmima nende nimel kindlustusettevõtjatega aastas korra raamlepingu seoses kindlustatud avariiliste sõidukite remondi korral makstava töötunnihinnaga.

12. Nimetatud automüüjatel oli kindlustusettevõtjatega topeltseos, eelkõige Allianz Hungária Biztosító Zrt.-ga (edaspidi „Allianz") ja Generali-Providencia Biztosító Zrt.-ga (edaspidi „Generali"). Esiteks tegutsesid viimati nimetatud kindlustusettevõtjate „vahendajatena", pakkudes oma klientidele sõiduki müügi või remontimise ajal nende ettevõtjate sõidukikindlustust. Teiseks remontisid automüüjad kindlustusettevõtjate poolt kindlustatud avariilisi sõidukeid.

13. Nii aastal 2004 kui ka aastal 2005 sõlmisid GÉMOSZ ja Allianz remonditööde tunnihinna raamlepingu. Seejärel sõlmis Allianz eri automüüjatega rea üksiklepingud, mille kohaselt nende remonditöökodade tunnihind suureneks juhul, kui Allianzi sõidukikindlustuspoliiside arv saavutaks teatava protsendi selle automüüja poolt müüdud kindlustuste kogumüügist. [4]

14. Generali omakorda ei sõlminud kõnealuse aja jooksul ühtegi raamlepingut GÉMOSZ-iga, sõlmis aga üksiklepingud automüüjatega, kohaldades tegelikkuses nende kasuks klauslit, mis tõstaks eelkirjeldatule sarnaselt tunnihinda. [5]

15. Ungari konkurentsiamet (Gazdasági Versenyhivatal) tunnistas 21. detsembri 2006. aasta otsusega Tpvt §-ga 11 kokkusobimatuks järgmised kokkulepped:

— esiteks kolm GÉMOSZ-i aastatel 2003–2005 tehtud otsust, milles viimane kehtestas automüüjatele „soovituslikud hinnad" avariiliste sõidukite remontimiseks, mida peaks rakendama kindlustusettevõtjate puhul;

— teiseks aastatel 2004–2005 GÉMOSZ-i ja Allianzi vahel sõlmitud raamlepingud ning mitmed samal ajavahemikul eri automüüjate ning vastavalt Allianzi ja Generali vahel sõlmitud üksiklepingud;

— kolmandaks mitmed aastatel 2000–2005 ühelt poolt Allianzi ja Generali ning teiselt poolt mitmete kindlustusagentide (Peugeot Márkakereskedők, Opelkereskedők ja Porsche Biztosítási Alkusz Kft) vahel sõlmitud lepingud, mis puudutavad nende komisjonitasu sõltuvalt asjaomaste kindlustusettevõtjate poliiside müügiarvust.

16. Oma otsuse põhjenduses väitis konkurentsiamet, et kõnealuse lepingute kogumi – nii koos kui eraldi võetuna – eesmärk oli piirata konkurentsi nii kindlustuslepingute turul kui ka autoremonditeenuste turul. Nimetatud konkurentsiamet leidis, et ELTL artikkel 101 ei ole nende lepingute suhtes kohaldatav, kuna need ei mõjuta ühendusesisest kaubandust ja nende ebaseaduslikkus tuleneb üksnes Ungari konkurentsi kaitsvatest õigusnormidest.

4 — Allianzi väitel sisaldas kindlustusettevõtja tüüpleping kolme eri liiki töö tasustamist, mis sõltus sellest, kui suure osakaalu moodustab automüüja kindlustuse kogumüügist Allianzi toodete müük: (i) alla 30%, (ii) 30%–50% või 50% automüüja kindlustuse kogumüügist. Kokkuleppe kohaselt suureneks remonditööde tunnihind (i) 10 ja 11% automüüjate jaoks, kes müüvad alla 30% kindlustuse kogumüügist Allianzi tooteid, (ii) 12 ja 13%, kui Allianzi toodete müük moodustab 30%–50% nende kindlustuse kogumüügist, või (iii) 14 ja 15%, kui Allianzi toodete müük ületab 50% nende kindlustuse kogumüügist. Eeltoodule vaatamata nähti teise uurimisaluse kindlustusettevõtja Generali sõnul enamiku Allianzi ja automüüjate vahel sõlmitud lepingute puhul remonditööde tunnihinna tõusu ette üksnes juhul, kui asjaomase automüüja poolne Allianzi toodete müük moodustab 50% müügist.

5 — Nimetatud kindlustusettevõtja väitel nägid Generali ja automüüjate vahel sõlmitud lepingud ette kõrgema tasu juhul, kui automüüjad müüksid 30% ulatuses Generali kindlustustooteid, s.o eesmärk, mis on 10% enam kui Generali turuosa asjaomasel ajavahemikul, mis oli 20%.

17. Pärast kõnealuste lepingute ebaseaduslikuks tunnistamist keelas nimetatud amet menetlusaluse tegevuse jätkamise ja määras vastavad rahatrahvid summas 5 319 000 000 Ungari forintit Allianzile, 1 046 000 000 Ungari forintit Generalile, 360 000 000 Ungari forintit GÉMOSZ-ile, 13 600 000 Ungari forintit Peugeot Márkakereskedőkile ja 45 000 000 Ungari forintit Opelkereskedőkile.

18. Selle otsuse peale esitati kaebus, mille Fővárosi Bíróság (Budapesti linnakohus) osaliselt rahuldas, kuid esimese astme otsuse peale esitati apellatsioonkaebus ning Fővárosi Ítélőtábla (piirkondlik apellatsioonikohus) tunnistas uuesti haldusotsuse tervikuna seaduslikuks.

19. Kõnealuse apellatsioonikohtu otsuse peale esitati kassatsioonkaebus Legfelsőbb Bírósági (Ungari ülemkohus). Leides, et Tptv § 11 lõike 1 sõnastus on ELTL artikli 101 lõike 1 sõnastusega peaaegu identne, ja võttes aluseks ilmselge huvi, et liidu õiguse sätteid ja mõisteid tõlgendataks ühtselt, esitas nimetatud kohus järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas kahepoolseid kokkuleppeid, mis on sõlmitud kindlustusettevõtja ja üksikute autoremonditöökodade või kindlustusettevõtja ja autoremonditöökodade ühenduse vahel ning mille kohaselt sõltub kindlusettevõtja poolt autoremonditöökojale tema poolt kindlustatud autode remonditööde eest tasutav töötunnihind muu hulgas kindlustusettevõtjaga remonditöökoja vahendusel, kes tegutseb asjaomase kindlustusettevõtja agendina, sõlmitud kindlustuslepingute arvust ja protsendist, võib pidada ELTL artikli 101 lõikega 1 vastuolus olevateks kokkulepeteks, mis takistavad, piiravad või kahjustavad konkurentsi siseturu piires?”

IV. Eelotsusetaotluse vastuvõetavus

20. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib otsust selle kohta, kas ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatuga on vastuolus teatavat liiki ettevõtjatevahelised lepingud. Kuid eelotsuse küsimuses endas on juba väidetud, et kõnealune EL toimimise lepingu säte ei ole antud asjas kohaldatav, kuna vaidlusalused lepingud ei mõjuta liikmesriikidevahelist kaubandust. Seega tuleb selle seaduslikkust analüüsida üksnes seoses Ungari konkurentsi käsitlevate õigusnormidega, täpsemalt Tptv § 11 lõikega 1. Ungari konkurentsiameti otsuse aluseks olevat seisukohta ei ole ükski pool vaidlustanud.

21. Vaatamata põhimenetluse aluseks oleva kohtuasja puhtalt siseriiklikule iseloomule on Ungari ülemkohus pidanud asjakohaseks esitada eelotsuse küsimus ELTL artikli 101 tõlgendamise kohta argumendiga, et vaidlusaluste lepingute kvalifitseerimine Ungari õiguses (Tptv) põhineb mõistetel, mis sisu poolest on viidatud ELTL artiklis sätestatuga identsed.

22. Tptv § 11 lõige 1 kordab tõepoolest peaaegu sõna-sõnalt, ilma igasuguse tähenduserinevuseta, ELTL artikli 101 lõikes 1 (EÜ artikkel 81) sisalduvat konkurentsi piiravate kokkulepete keeldu. Seetõttu leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kui liigitada vaidlusalused lepingud konkurentsi piiravateks lepinguteks, nõuab see ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatu tõlgendamist, ning et Euroopa Kohtu sekkumine on õigustatud, kuna esineb „ilmselge ühenduse huvi, et ühenduse õigusest tulenevaid mõisteid või sätteid (mille hulgas on ka käesolevas asjas kohaldatavas Tpvt § 11 lõikes 1 sätestatud mõisted) tõlgendataks ühtselt, nende kohaldamise asjaoludest sõltumatult, et tõrjuda tulevikus mis tahes erinevate tõlgenduste ohtu”.

23. Ka komisjon on eelotsusetaotluse vastuvõetavust pooldaval seisukohal. Komisjon väidab, et kuigi käesolevas asjas ei ole erinevalt edaspidi mainitud kohtuasjadest liidu õigust otse kohaldatud, muudab konkurentsiseaduse ja liidu õiguse vaheline eriline seos vajalikuks Ungari kohtu taotletud tõlgendamise.

24. Mitmes otsuses, mis kannavad koondnime kohtuotsus Dzodzi,[6] on Euroopa Kohus tõepoolest tunnistanud vastuvõetavaks eelotsuse küsimused, mis puudutasid ühte liidu õigussätet, kuigi see ei olnud asjaomases asjas kohaldatav, „konkreetsel juhul, kui liikmesriigi siseriiklik õigus viitab selle sätte sisule, et määrata kindlaks asjaomase riigi puhtalt siseriiklikule olukorrale kohaldatavad normid". Sellest lahendusest lähtudes viidati eelviidatud kohtuotsuses sellele, et eksisteerib „ilmselge ühenduse huvi, et kõiki ühenduse õigusest tulenevaid sätteid tõlgendataks ühtselt, nende kohandamise asjaoludest sõltumatult, et tõrjuda tulevikus mis tahes erinevate tõlgenduste ohtu", kuigi pärast peavad siseriiklikud kohtud ise kohaldama Euroopa Kohtu tõlgendust sättest, võttes arvesse nende lahendada antud kohtuasja faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, samuti määrama kindlaks liidu õigusele viitamise täpse ulatuse.[7]

25. Varem on olnud mitmeid kohtujuriste, kes suhtusid sellesse kohtupraktika suunda selgelt kriitiliselt.[8] Hoolimata kriitikast kinnistas Euroopa Kohus hiljem kõnealuse kohtupraktika.[9]

26. Tuleb siiski arvesse võtta, et seda liiki eelotsusetaotlusi ei saa vastuvõetavaks tunnistada ilma tingimusteta. Tegelikult lisas juba kohtuotsuses Kleinwort Benson[10] Euroopa Kohus ühe olulise täpsustuse, nõudes, et liikmesriigi õigusnorm viitaks liidu õigusele „otse ja tingimusteta" – seda tingimust on positiivselt esile tõstnud mitmed kohtujuristid.[11] Samas tähenduses kohtuasjas Club Náutico de Gran Canaria antud määruses on seda erandit rangelt järgitud Kanaari saarte kaudset üldmaksu (Impuesto General Indirecto Canario, edaspidi „IGIC") käsitlevas asjas. Nimetatud maks on sisuliselt sama, mis käibemaks (edaspidi „IVA"), kuid seda kohaldatakse Kanaari saartel väljaspool liidu õiguse kohaldamisala. Kuigi IGIC-it käsitlev säte, mille kohta eelotsusetaotluse esitanud kohus tõlgendust palus, kordas sisuliselt Hispaania käibemaksuseaduses sätestatut, märkis Euroopa Kohus, et kõnealune õigusnorm ei sisaldanud „otsest ja tingimusteta viidet", vaid üksnes selle kordamist, mis tingis eelotsusetaotluse vastuvõetamatuks tunnistamise.[12]

27. Kohtuotsused Leur-Bloem ja Kofisa Italia[13] kinnitasid kaudselt kõnealuse kohtupraktika kehtivust ühe argumendiga *a contrario* ning kohtuotsus ETI[14] täpsustas samalaadses asjas samas tähenduses, et asjaomases siseriiklikus õigusnormis sisalduv viide liidu õigusele ei ole tingimuslik, viitamata siiski selgelt Kleinwort-Bensoni pretsedendile.[15]

6 — 18. oktoobri 1990. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-297/88 ja C-197/89: Massam Dzodzi *vs.* Belgia riik (EKL 1990, lk I-3763). Pretsedendi võib leida ka 26. septembri 1985. aasta otsusest kohtuasjas 166/84: Thomasdünger (EKL 1985, lk 3001).

7 — Kohtuotsus Dzodzi, punktid 34–41.

8 — Selle seisukoha kriitilise kokkuvõtte võib leida kohtujurist Ruiz-Jarabo 26. septembri 2000. aasta ettepanekust kohtuasjas Kofisa Italia (11. jaanuari 2001. aasta otsus kohtuasjas C-1/99, EKL 2001, lk I-207, punkt 22 jj). Juba ammu, eelviidatud kohtuasjas Thomasdünger 15. mail 1[9]85 tehtud ettepanekus avaldas ka kohtujurist Mancini oma vastuseisu seda liiki eelotsusetaotluste vastuvõtmise suhtes, mis tema arvates läheb isegi vastuollu asutamislepingus sätestatuga. Samas asjas on oma seisukoha avaldanud ka kohtujurist Darmon 3. juuli 1990. aasta ettepanekus kohtuasjas Dzodzi, kohtujurist Tizzano eelviidatud kohtuasjas Adam tehtud ettepanekus ja kohtujurist Jacobs 17. septembri 1996. aasta ettepanekus kohtuasjas Leur-Bloem (17. juuli 1997. aasta otsus kohtuasjas C-28/95, EKL 1997, lk I-4161), ja 15. novembri 2001. aasta ettepanekus kohtuasjas BIAO (7. jaanuari 2003. aasta otsus kohtuasjas C-306/99, EKL 2003, lk I-1).

9 — Vt ka eespool viidatud kohtuotsus Leur-Bloem, 26. novembri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-7/97: Bronner (EKL 1998, lk I-7791); eespool viidatud kohtuotsus Kofisa Italia, eespool viidatud kohtuotsus Adam, eespool viidatud kohtuotsus BIAO ja 16. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas C-3/04: Poseidon Chartering (EKL 2006, lk I-2505).

10 — 28. märtsi 1995. aasta otsus kohtuasjas C-346/93 (EKL 1995, lk I-615).

11 — Eespool viidatud kohtujurist Ruiz-Jarabo ettepanek kohtuasjas Kofisa Italia, kohtujurist Jacobsi ettepanek kohtuasjas BIAO ja kohtujurist Tizzano ettepanek kohtuasjas Adam.

12 — Euroopa Kohtu määrus kohtuasjas C-186/07, EKL 2008, lk I-60.

13 — Eespool viidatud kohtuotsus, vastavalt punktid 27 ja 29.

14 — 11. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-280/06: ETI (EKL 2007, lk I-10893).

15 — Punkt 25.

28. Palju hiljem jättis kohus otsusega Teresa Cicala [16] (millele menetlusse astujad oma menetlusdokumentides pole saanud tugineda) eelotsusetaotluse vastu võtmata, kuna siseriiklikus õigusnormis puudus „otsene ja tingimusteta viide" liidu õigusele. Kõnealune otsus kinnitab, et „puhtalt riigisisestes olukordades liidu õigusnormide tõlgendamine Euroopa Kohtu poolt [on] põhjendatud asjaoluga, et siseriiklik õigus on muutnud need vahetult ja tingimusteta kohaldatavaks". [17] Lõpuks on seda nõuet äsja kinnitatud hiljutises kohtuasjas Nolan, kus Euroopa Kohus tunnistas ennast mittepädevaks, kuna siseriiklikus õiguskorras puudus sõnaselge ja täpne viide liidu õigusele. [18]

29. Mis puutub kõnealuse tingimuse tähendusse, siis esiteks leian, et väljend „otsene viide" tähendab, et see peab olema selge ja ühemõtteline. Seega peab tegu olema tõelise viitega, ei piisa üksnes selle mainimisest inspiratsiooniallikana. Mõiste „tingimusteta" nõuab minu meelest aga omakorda seda, et viidatud peab olema kogu asjaomasele õigusnormile. Liikmesriigi seadusandja üksik viide üksikule liidu õigusest väljatoodud sättele ei saa minu meelest olla piisav, kuna sellisel juhul tekiks oht, et Euroopa Kohtu praktika kohaldamine ja lõpuks ka vastus eelotsuse küsimusele ei toimi.

30. Kui mõlemad tingimused on täidetud, siis leian, et eelotsuse küsimuse esitamine ei ole mitte üksnes seaduslik, vaid sellesse peaks ka soosivalt suhtuma. Liikmesriigi seadusandja vahetu sooviga juhinduda liidu õigusest võib loogiliselt kaasneda ja peab loogiliselt kaasnema see, et siseriiklik õigusemõistmine ei kalduks kõrvale liidu õigusest, nii nagu seda on tõlgendatud liidu kohtupraktikas. Veelgi enam, liikmesriigi kohtu eelotsusetaotlus ei tohiks sellises kontekstis ja loogiliselt võttes olla midagi juhuslikku ja õnne peale väljaminemist, vaid sellest peaks saama järjepidev ja püsiv praktika.

31. Siinkohal leian, et ei ole asjakohane kahelda, kas liikmesriigi kohus võtab Euroopa Kohtu vastust kuulda või mitte. Lojaalse koostöö põhimõttest lähtudes ei saa sellistel asjaoludel eelotsusetaotlusega Euroopa Kohtu poole pöördunud liikmesriigi kohus ilmselgelt jätta esimese vastust arvesse võtmata. [19]

32. Nagu kohtuotsuses Cicala, tuleb ka antud asjas seega eelotsusetaotluse vastuvõetavuse üle otsustamisel esmalt analüüsida seda, kas Ungari seadus teeb „otsese ja tingimusteta viite" liidu konkurentsiõiguse sätetele.

33. Nagu juba märkisin, ei saanud käesolevasse menetlusse astujad eelnimetatud kohtuotsusele toetuda, kuna see tehti pärast asjaomaste menetlusdokumentide esitamist. Siiski on nimetatud kohtuasi käesoleva juhtumi puhul iseäranis oluline, kuna on sellega mõningal määral sarnane.

34. Esiteks rõhutab kohtuotsus Cicala punktides 25 ja 26, et kõnealusel juhul viitab asjaomane siseriiklik õigusnorm „üldiselt „ühenduse õiguskorrast tulenevatele põhimõtetele", mitte konkreetselt eelotsuse küsimustes viidatud või muudele asjaomastele liidu õigusnormidele, mistõttu „ei saa järeldada, et esitatud küsimustes viidatud sätted kui sellised on Itaalia õigusega muudetud vahetult kohaldatavaks". Käesolevas asjas vaidlusaluse Ungari seaduse puhul on viide veelgi üldisem, osutades üksnes preambulis abstraktsele „vajadusele lähendada ühenduse õigusnorme ja Ungari konkurentsiõiguse traditsioone". Selle üle ei tasu imestada, kuna tegemist on sellise riigi seadusandjaga, mis on veel kaugel Euroopa Liidu liikmesriigiks saamisest.

35. Teiseks tuleb esile tõsta asjaolu, et mõlemal juhul taotlevad eelotsusetaotluse esitanud kohtud, et tõlgendataks esmasest õigusest tulenevaid sätteid, mis on pealegi iseäranis üldised, ent peamised küsimused: ühel juhul ELTL artikli 296 teine lõik ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõike 2 punkt c, mis käsitlevad kohustust põhjendada avaliku halduse asutuste akte, ja teisel juhul ELTL artiklis 101 sisalduv mõiste „eesmärgil põhinev konkurentsipiirang".

16 — 21. detsembri 2011. aasta otsus kohtuasjas C-482/10: Teresa Cicala (EKL 2011, lk I-14139).

17 — Kohtuotsus Cicala, punkt 19.

18 — 18. oktoobri 2012. aasta otsus kohtuasjas C-583/10: Nolan, punkt 47.

19 — Selle põhimõtte kohta vt Euroopa Kohtu 18. oktoobri 2008. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-200/07 ja C-201/07: Marra ja Clemente (EKL 2008, lk I-07929, punkt 41) ja selles viidatud kohtupraktika.

36. Sellistel asjaoludel ei saa väita, nagu viitaks Ungari konkurentsiseadus „otse ja tingimusteta" ELTL artiklile 101. Ühest küljest on seaduse preambulis tehtud üksnes üldine vihje „Euroopa Ühenduse" konkurentsi käsitlevatele õigusnormidele, mainimata kordagi selgelt ja ühemõtteliselt konkreetset sätet, pealegi viidatakse kõnealusele õigusnormile kui inspiratsiooniallikale riiklike traditsioonide kõrval. Teisest küljest ei maini Ungari seadus sarnaselt Itaalia seadusele kohtuasjas Cicala üldse, et selle viite tagajärjel jäetakse kõrvale siseriiklikud normid.[20] Lõpuks ei ole esitatud küsimus üldse konkreetne, sest käsitleb konkurentsi piirava tegevuse mõistet vastavalt esmases õiguses sätestatule.

37. Eeltoodust tulenevalt tuleks põhimõtteliselt järeldada, et käesolevas asjas ei esine ilmselget ühenduse huvi, et liidu õiguse vahetust ja tingimusteta retseptsioonist tuleneva eelotsuse küsimuse aluseks olevat sätet tõlgendataks ühtselt.

38. Niisuguse arutluse järel[21] tuleb veel anda vastus komisjoni seisukohale, mille kohaselt tuleb teha erand juhtudel, kui siseriiklik seadus eeldab liidu õiguse kohaldamist konkurentsi piirava tegevuse puhul.

39. Viidates hoopis määruse nr 1/2003 artiklile 3 ja tuginedes kohtupraktikale, leiab komisjon, et ilmselge huvi on üldiselt olemas konkurentsiõiguse kontekstis. Kuigi on olemas argumendid, et konkurentsiõiguse vallas võib kõnealune liidu huvi olla veidi suurem, ei saa see minu arvates siiski järgnevalt esitatud põhjustel asendada otsese ja tingimusteta retseptsiooni nõuet.

40. Ühest küljest on tõsi, et kohtuotsuse Dzodzi kohaldamine konkurentsiõiguse valdkonnas on tugevalt kanda kinnitanud. Eespool viidatud kohtuotsustes Bronner, Poseidon Chartering ja ETI ning kohtuotsuses Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio[22] luges Euroopa kohus kõik eelotsuse küsimused vastuvõetavaks kohtuasjades, kus põhimenetlus jäi põhimõtteliselt liidu õiguse kohaldamisalast välja, ja käsitles tegelikult siseriikliku konkurentsiõiguse normi.

41. Nimetatud juhtudel kaitses Euroopa Kohus oma pädevust lisaargumendiga, rõhutades vajadust vältida lahkarvamusi ühe ja sama liidu õigussätte tõlgendamisel vastavalt sellele, kas säte on kohaldatav üksnes kaudselt (üksnes siseriiklikus õigusnormis sisalduva viite abil) või vahetult (kui see jääb nii siseriikliku õiguse kui ka ELTL artikli 101 kohaldamisalasse).[23]

42. Määruse nr 1/2003 artikli 3 lõige 1 sätestab, et siseriikliku konkurentsiõiguse sätet (nagu Tptv artikli 11 lõige 1) kohaldatakse koos ELTL artiklites 101 ja 102 sätestatuga, kui asjaomased kokkulepped, otsused või tegevus „võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust" asutamislepingu tähenduses.

43. Vastupidiseks tuleb seega pidada olukorda, kui eelnimetatud siseriiklikke norme kohaldatakse liidu õigusest sõltumata, juhul kui selline ühendusesisese kaubanduse võimalik mõjutamine kinnitust ei leia. Liidu seadusandja on selles punktis väljendunud väga selgelt: määruse nr 1/2003 artikli 3 lõigetes 1 ja 2 on just sõnaselgelt selliselt sätestatud, ja isegi komisjoni teatis asutamislepingu artiklites konkurentsiõiguses sätestatud kaubandusmõju kontseptsiooni kohta näeb ette, et see kriteerium „määrab kindlaks ka määruse nr 1/2003 [ELTL artiklites 101 ja 102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta artikli 3 kohaldamisala".[24]

20 — Eespool viidatud kohtuotsus Cicala, punkt 28.

21 — Isegi kui komisjon kohtuistungil möönaks, et tegemist ei ole „otsese ja tingimusteta viitega".

22 — 14. detsembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-217/05: Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (EKL 2006, lk I-11987).

23 — Eespool viidatud kohtuotsused Bronner, punktid 19 ja 20; Poseidon Chartering, punkt 16; Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, punkt 20; ETI, punkt 26. Samas tähenduses vt kohtujurist Kokott'i 13. juuli 2006. aasta ettepanekut kohtuasjas Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio ja 3. juulil 2007 esitatud ettepanekut kohtuasjas ETI.

24 — Komisjoni teatis – Suunised asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud kaubandusmõju kontseptsiooni kohta, ELT 2004, C 101, lk 81–96, punkt 8. Vt ka komisjoni teatis komisjoni ja liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta seoses asutamislepingu artiklite 81 ja 82 kohaldamisega, ELT 2004 C 101, lk 54–64, punkt 6.

44. Seega kui eksisteerib võimalik mõju liikmesriikidevahelisele kaubandusele, tuleb siseriiklikku õigust kohaldada koos liidu õigusega (määruse nr 1/2003 artikli 3 lõige 1), ja viimane oleks justkui „barjäär" (määruse nr 1/2003 artikli 3 lõige 2), kuid muudel juhtudel kohaldatakse siseriiklikku konkurentsiõigust (ja seega tuleb seda ka tõlgendada) põhimõtteliselt liidu õigusest sõltumatult.

45. EL toimimise lepingus ja määruses nr 1/2003 sätestatu kohaselt on liikmesriikidel konkurentsi valdkonnas oma pädevusala, mis ei hõlma üksnes puhtalt haldus- ja täitevvolitusi, vaid annab ka reguleerimispädevuse. Kui nad täidavad neile usaldatud ülesandeid, siis ei piira nende pädevust mingilgi moel liidu õiguse ülimuslikkus, kuna ELTL artiklid 101 ja 102 ei ole nende suhtes kohaldatavad ja selles valdkonnas ei ole olemas EL tasandil ühtlustavaid õigusakte.

46. Seetõttu ei toimi määruse nr 1/2003 artikkel 3 üksi iseenesest nii, et Euroopa Kohtul tekiks pädevus käesolevaga sarnaste juhtumite puhul, kus põhimenetlus tuleb lahendada üksnes siseriiklikule õigusele tuginedes.[25] Vastupidine võtaks eristavalt kriteeriumilt „mõju liikmesriikidevahelisele kaubandusele" kogu kasuliku mõju ja põhjustaks kohatu sekkumise suveräänsuse valdkonda, mida sooviti üksnes neile jätta.

47. Kahtlemata on viimastel aastatel toimunud siseriikliku konkurentsiõiguse järkjärguline „euroopastumine", mis on ennekõike just uutes liikmesriikides võtnud sageli eeskujuks liidu õiguse.[26] Kuid see ei tähenda siiski, et selline „euroopastumine" peaks toimuma kohtuotsuse abil. Kuigi võib olla kohane ja isegi soovitav, et liikmesriigid püüdleksid liidu õigusele lähenemise poole puhtalt siseriiklike asjade suhtes kohaldatava konkurentsiõiguse puhul (mõjutamata liikmesriikidevahelist kaubandust), ning et asjaomase siseriikliku õiguse kohandamisel ja tõlgendamisel lähtuksid liikmesriikide ametiasutused ELTL artikleid 101 ja 102 käsitlevast Euroopa Kohtu praktikast, ei saa ühtlustamist peale sundida eelotsusemenetluse abil.

48. Üksnes tõeliselt „otse ja tingimusteta" liidu õigusele viitamisel, nagu näevad ette eespool viidatud kohtuotsused Kleinwort-Benson ja Teresa Cicala, tuleks seetõttu tunnistada eelotsusetaotlus vastuvõetavaks, ilma et peaks selle kriteeriumi suhtes erandit tegema juhtudel, kus liikmesriigi seadusandja viide käsitleb konkurentsiõiguse normi. Kuna need tingimused pole täidetud, leian, et Euroopa Kohus peaks käesoleva eelotsusetaotluse jätma vastu võtmata, kuna tal puudub pädevus selle lahendamiseks.

V. Eelotsuse küsimuse analüüs

49. Ilma et see piiraks eelmises punktis esitatut ja juhuks, kui kohus peaks tunnistama eelotsusetaotluse vastuvõetavaks, asun järgnevalt kohtuasja sisuliselt analüüsima.

A. *Eelnevad märkused*

50. Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib antud juhul Euroopa Kohtult selle kohta, kas mitme ettevõtja ja ühe ühingu vahel sõlmitud lepinguid saab pidada eesmärgil põhinevaiks konkurentsipiiranguiks ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses. Selle küsimuse analüüsimiseks on vaja eelnevalt teha märkused kohtuasja faktiliste ja õiguslike iseärasuste kohta ning samuti täpsustada menetlusaluste kokkulepete andmeid ja viimaks analüüsida mõistet eesmärgil põhinevad piirangud.

25 — Teisiti oleks siis, kui leiaks tõendamist, et menetlusalused kokkulepped võivad küll mõjutada ühendusesisest kaubandust, kuid selle aspekti üle antud menetluses ei arutata, nagu ma juba märkisin.

26 — Selle kohta vt Cseres, K.J., „The impact of regulation 1/2003 in the new Member States", *The Competition Law Review*, 6. kd, 2. väljaanne (juuli 2010).

1. Kohtuasja eripära

51. Käesolevas asjas seatakse kahtluse alla hulga selliste keeruliste kokkulepete seaduslikkus, mille peamised osalejad on kaks kindlustusettevõtjat – Allianz ja Generali, rida automüüjaid ja nende ühendus (GÉMOSZ), kusjuures eriasjaolu on see, et nende ja kindlustusettevõtjate vahelises suhtes on automüüjatel topeltülesanne: kliendiga sõidukikindlustuse sõlmimisel on nad kindlustusettevõtjate või -agentide vahendajad ning avariilise sõiduki remontimisel on nad remonditöökojad, kes saavad asjakohaselt kindlustusettevõtjalt tasu muu hulgas vastavalt nende nimel varem sõlmitud lepingutele.

52. Allianz ja Generali lepivad igal aastal autoremonditöökodadega kokku remonditingimustes ja nende poolt kindlustatud sõidukitele kohaldatavates tasumäärades. Nende kokkulepete põhjal saavad töökojad hakata kindlustatud autosid remontima ilma kindlustusettevõtjatega eelnevalt konsulteerimata.

53. Alates 2002. aasta lõpust palusid paljud automüüjad, kes tegutsesid ka remonditöökodadena, GÉMOSZ-il igal aastal nende nimel kindlustusettevõtjatega läbirääkimisi pidada ja kõnealuseid tasumäärasid puudutav raamleping sõlmida.

54. Aastatel 2004 ja 2005 sõlmis kindlustusettevõtja Allianz kõnealuste tasumäärade kohta raamlepingu GÉMOSZ-iga. Hiljem sõlmis Allianz üksiklepingud automüüjate-töökodadega selle raamlepingu põhjal. Nende üksiklepingute kohaselt saavad automüüjad-töökojad GÉMOSZ-iga sõlmitud raamlepingus kokkulepitust suuremat tasu juhul, kui Allianzi kindlustuspoliiside osakaal saavutab asjaomase automüüjate sõidukikindlustuste kogumüügist teatava protsendi.

55. Generali ei sõlminud kõnealusel perioodil GÉMOSZ-iga ühtegi raamlepingut, see-eest sõlmis aga üksiklepingud automüüjatega. Näib, et need kokkulepped ei sisaldanud tasumäära suurendamise tingimust, mis esines Allianziga sõlmitud lepingutes, kuigi Ungari konkurentsiamet on märkinud, et Generali rakendas oma äritegevuses samasuguseid stiimuleid.

56. Samas olid nii Allianz kui ka Generali aastatel 2000–2005 sõlminud kindlustusagentidega erinevad lepingud, et suurema tasu abil ergutada kindlustusettevõtja toodete müüki.

57. Käesoleva asja peamine keerukus tuleneb seega asjaolust, et selles põimuvad konkurentsi ikkagi piiravad tegevused kahel väga erineval turul: kindlustusturul ja autoremonditeenuste turul. Seega nõuab eelotsuse küsimusele vastamine kahe asjassepuutuva turu eristamist.

2. Vaidlusalused kokkulepped

58. Keerulistele kokkulepetele lisaks ei saa jätta märkimata, et Ungari ülemkohtu eelotsuse küsimuses on mainitud üksnes „kahepoolseid kokkuleppeid, mis on sõlmitud kindlustusettevõtja ja üksikute autoremonditöökodade vahel”, samuti kokkuleppeid, mis on sõlmitud „kindlustusettevõtja ja autoremonditöökodade ühenduse vahel”.

59. Kõnealune eelotsuse küsimus puudutab seega üksnes eelnimetatud kokkuleppeid ehk teisisõnu esiteks neid, mis on sõlmitud kindlustusettevõtjate Allianz ja Generali ning üksikute automüüjate-töökodade vahel, ja teiseks neid, mis on sõlmitud Allianzi ja automüüjate ühenduse (GEMOSZ-i) vahel.

60. Ungari valitsus ja komisjon leiavad siiski, et nimetatud kokkuleppeid tuleks analüüsida koos teatavate GEMOSZ-i otsustega ning koos lepingutega, mille sõlmisid kindlustusettevõtjad automüüjate kindlustusagentidega. Hoolimata eelotsuse küsimuse sõnastusest tundub mulle allpool esitatud põhjustel, et sellist üldist analüüsi on raske vältida.

3. Mõiste „eesmärgil põhinevad piirangud”

61. Eelotsusetaotluses küsib Ungari ülemkohus, kas kõnealuseid kokkuleppeid saab pidada eesmärgil põhinevateks konkurentsipiiranguteks ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses.

62. Viidatud artikkel sätestab, et „[s]iseturuga on kokkusobimatud ja keelatud kõik sellised ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ning mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi siseturu piires”.

63. ELTL artikli 101 lõikes 1 on seega vaadeldud kahte liiki konkurentsipiiranguid: „eesmärgil põhinevad” ja „tagajärjel põhinevad”. Kohtupraktika kohaselt viitab sidesõna „või” kasutamine sellele, et teine liigitus on esimese alternatiiv: esmalt on vaja uurida „kokkuleppe enda eesmärki, arvestades selle rakendamise majanduslikku konteksti”, ent „[k]ui kokkuleppe sätete analüüs ei viita [...] konkurentsi kahjustamisele piisavas ulatuses, tuleb uurida kokkuleppe tagajärge ning selle keelatuks tunnistamiseks peavad esinema kõik asjaolud, mis tõendavad, et konkurentsi tegelikult tuntavalt takistati, piirati või kahjustati”. Vahe tegemine „eesmärgil põhinevatel rikkumistel” ja „tagajärjel põhinevatel rikkumistel” on seega seotud asjaoluga, et teatud ettevõtjatevahelise koostöö vorme võib juba olemuse poolest lugeda konkurentsi nõuetekohast toimimist kahjustavateks. [27]

64. Kokkuleppe või tegevuse liigitamine eesmärgil põhinevaks konkurentsipiiranguks on nagu õnnemäng „presumptsiooniga”: kui leiab kinnitust selline piirav olemus, ei ole enam vaja tõendada, kuidas asjaomane kokkulepe või tegevus mõjutab konkurentsi. Keelata saab lisaks ka ennetavalt, ootamata ära, et tõepoolest tekiksid võimalikud kahjulikud mõjud konkurentsile. [28]

65. Nagu märgib komisjon oma suunistes [ELTL artikli 101] lõike 3 kohaldamise kohta, on „tegemist piirangutega, mis arvestades ühenduse konkurentsiõiguse eesmärke, sisaldavad suurt võimalust, et tagajärjed konkurentsile on negatiivsed, et ei ole vajalik kohaldada [ELTL artikli 101] lõikes 1 sätestatut, et näidata mis tahes tegelikku mõju turul. Kõnealune eeldus põhineb piirangule omasel tõsidusel ja kogemusel, mis näitab, et eesmärgil põhinevate konkurentsipiirangutega võivad kaasneda negatiivsed tagajärjed turu jaoks ja need võivad seada ohtu ühenduse konkurentsiõiguse eesmärgid”. [29] Eeltoodust saab minu arvates järeldada, et seda kategooriat tuleb tõlgendada kitsamalt ning piirduda juhtudega, mille puhul võib täheldada iseäranis tõsist olemuslikku negatiivsete mõjude ohtu.

66. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb selleks, et kindlaks teha, kas kokkuleppe eesmärk on konkurentsipõhimõttega vastuolus, eriliselt analüüsida selle sätete sisu ja objektiivset eesmärki, mida tahetakse saavutada, samuti selle sõlmimise majanduslikku ja õiguslikku konteksti. Kuigi poolte tahtlus ei kujuta endast kokkuleppe konkurentsi piirava olemuse kindlakstegemiseks vajalikku tunnust, ei takista miski komisjonil või liidu kohtutel seda tahtlust arvesse võtmast. [30]

27 — Euroopa Kohtu 20. novembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-209/07: Beef Industry Development Society ja Barry Brothers (EKL 2008, lk I-8637), punktid 15 ja 17.

28 — Sellega seoses märgib väljakujunenud kohtupraktika, et ELTL artikli 101 lõike 1 kohaldamiseks „on kokkuleppe konkreetsete tagajärgede arvessevõtmine üleliigne, kui kokkuleppe eesmärk on piirata, takistada või kahjustada konkurentsi”. Selle kohta vt 13. juuli 1966. aasta otsus liidetud kohtuasjades 56/64 ja 58/64: Consten ja Grundig *vs*. komisjon (EKL 1966, lk 299, punkt 496), ja 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs*. komisjon (EKL 2002, lk I-8375, punkt 491).

29 — Komisjoni teatis „Suunised EÜ asutamislepingu artikli 81 punkti 3 kohaldamise kohta” (ELT 2004 C 101, lk 97/118, punkt 21).

30 — Vt mh otsus liidetud kohtuasjades 96/82-102/82, 104/82, 105/82, 108/82 ja 110/82: IAZ jt *vs*. komisjon (EKL 1983, lk 3369, punktid 23–25), ja 6. oktoobri 2009. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ja C-519/06 P: GlaxoSmithKline jt (EKL 2009, lk I-09291, punkt 58).

67. Nimetatud kohtupraktikast lähtudes analüüsin käesolevas asjas eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt viidatud kokkulepete sisu ja objektiivset eesmärki, mida tahetakse saavutada, täpsemalt kokkuleppeid, mille ühelt poolt sõlmisid kindlustusettevõtjad ja teiselt poolt üksikud automüüjad-remonditöökojad või nende ühendus (GEMOSZ). Teiseks analüüsin majanduslikku ja õiguslikku konteksti, milles need kokkulepped sõlmiti, konteksti, millesse tuleb minu arvates lisada ka kokkulepped ja otsused, millele viitavad Ungari valitsus ja komisjon, nimelt GEMOSZ-i otsused ja kokkulepped kindlustusagentidega.

B. *Vaidlusaluste kokkulepete sisu ja objektiivne eesmärk*

68. Mis puutub esmalt nende sisusse ja objektiivsesse eesmärki, siis leian, et ei saa pidada eesmärgilt piiravaiks eelotsusetaotluse aluseks olevaid kokkuleppeid, millega kindlustusettevõtjad pakuvad automüüjatele sõidukite remontimise eest seda suuremat tasu, mida rohkem on automüüja müünud asjaomase kindlustusettevõtja poliise.

69. Kõigepealt tuleb rõhutada, et tegemist on vertikaalsete kokkulepetega, mille suhtes üldjuhul ja kui ei ole ette nähtud teisiti, ei kohaldata ELTL artikli 101 lõiget 1.[31] Seega erinevalt horisontaalsetest kokkulepetest,[32] mille puhul on ilmselgelt lihtsam tuvastada, et nende eesmärk oli konkurentsi piiramine või et nende mõju oli konkurentsi piiramine, on vertikaalsed kokkulepped märkimisväärselt keerulisemad.

70. Ungari valitsus ja komisjon kahtlevad siiski, kas kõnealuseid kokkuleppeid saab pidada vertikaalseteks. Nad leiavad, et kindlustusettevõtjate ja automüüjate-remonditöökodade vahel ei eksisteeri õigussuhet, mille alusel üks pool osutaks teisele teenuseid. Kuna töökojad ei ole kindlustusettevõtjate kliendid ja töötunnihinda ei saa pidada tasuks kindlustuspoliiside müügi eest, siis ei saa siinkohal rääkida tõelisest „vertikaalsusest". Kokkuvõttes leiavad nad, et antud juhul ei ole tegemist vertikaalsete kokkulepetega, kuna puudub õigussuhe, mille alusel üks pool osutaks teisele teenuseid.

71. Allianz seevastu väidab, et tema kokkulepped automüüjatega on ilmselgelt vertikaalsed, kuna viimased osutavad talle tasu eest kindlustatud sõidukite remontimise või kindlustuspoliiside müügi vahendamise teenust.

72. Minu arvates on Allianzi tees rohkem kooskõlas määruses nr 330/2010 sätestatud vertikaalse kokkuleppe laiema määratlusega. Tegelikult on nimetatud määruse artikli 1 lõike 1 punktis a see määratletud kui „kokkulepe või kooskõlastatud tegevus, mis on sõlmitud kahe või enama ettevõtja vahel, kes kõik tegutsevad kokkuleppe või kooskõlastatud tegevuse täitmise eesmärgil tootmis- või turustusahela eri tasanditel, ja mis käsitlevad tingimusi, mille alusel osalised võivad teatavaid kaupu või teenuseid osta, müüa või edasi müüa".

73. Seetõttu leian esiteks, et kindlustusettevõtjad ja automüüjad-remonditöökojad tegutsevad kokkuleppe tähenduses turustusahela eri tasanditel, ja teiseks, et vaidlustatud kokkulepetes kehtestavad pooled tingimused, mille kohaselt automüüjad osutavad kindlustusettevõtjatele teatavaid teenuseid, ja viimased tasuvad teenuste eest vastavalt kokkulepitud tasumääradele. Sellega seoses ei vaielda selle üle, et automüüjad turustavad kindlustusettevõtja kindlustustooteid tasu eest, ja eelotsuse küsimus küsib hoopis selle kohta, kas valitud tasustamisviis (remonditöö tunnihinna alusel) on kooskõlas ELTL artikli 101 lõikega 1. Järelikult on need kokkulepped, millele eelotsusetaotluses viidatakse, minu arusaamise järgi vertikaalsed kokkulepped.

31 — Vt selle kohta komisjoni 20. aprilli 2010. aasta määruse (EL) nr 330/2010 artikkel 2 Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes (ELT L 102, lk 1). Selle artikkel 3 käsitleb turuosa künniseid seoses erandi kohaldumisega ja artikkel 5 loetleb mõned vertikaalsed piirangud, mille suhtes see erand ei kehti.

32 — Konkureerivate ettevõtjate vahel oleks selline ilmselgelt näiteks olukord, kus Allianz ja Generali oleksid sõlminud omavahel remonditööde tasumäärasid puudutava kokkuleppe.

74. Praegu on Euroopa Kohus vertikaalsete kokkulepete osas tunnistanud eesmärgil põhinevateks konkurentsipiiranguteks miinimumhindade kehtestamise edasimüügile,[33] liikmesriikidevahelise paralleelse kaubanduse keelamise täieliku territoriaalse kaitse kehtestamisega[34] ja üsna hiljuti klauslid, mis keelavad turustajatel teatavate toodete müügi puhul interneti kasutamise, kui kõnealune keeld ei ole just objektiivselt põhjendatud, nt valikulise turustussüsteemi raames.[35]

75. Nagu ma järgnevalt selgitan, ei kujuta vaadeldavad kokkulepped minu arvates antud juhul iseenesest potentsiaalseid piiranguid, mida sisaldasid eeltoodud klauslid.

76. Ungari valitsus ja komisjon väidavad, et sellega, et vaidlusaluste kokkulepete kohaselt sõltuvad remonditöö tunnihinnad, mida peavad tasuma kindlustusandjad, teatava hulga asjaomaste kindlustusandjate toodete müügist automüüjate-töökodade poolt, selle asemel et sõltuda kogumüügist, püütakse kinnistada kokkulepete sõlmimise hetkel kehtivat kindlustusandjate turuosa jaotust, mis iseenesest on konkurentsivastane eesmärk. Kokkulepete tulemusel pannakse teineteisest sõltuma tegevusalad, mis muidu on teineteisest sõltumatud, täpsemalt autode remontimine ja kindlustuse müümine, muutes selliselt turu tavapärast toimimist ja kinnitades menetlusaluste kokkulepete konkurentsivastast eesmärki.

77. Kõigepealt tuleb meeles pidada, et konkurentsiõigus ei keela sõnaselgelt sellist liiki klauslid, mille eesmärk on esitatud protsendina, ega kehtesta sanktsioone mis tahes sellise vertikaalse kokkuleppe suhtes, mis on sõlmitud enda müügi suurendamiseks konkurentide arvel. Selle kõige selgem tõend on see, et teatavaks ajaks lubati kehtestada nn „ühe kaubamärgi kaubanduse ehk konkurentsikeelukohustuse klausel, mis mitte ainult ei õhuta sellist konkurentsi puudumist, vaid keelab ka konkureerivate ettevõtjate toodete turustamise.[36]

78. Näiteks välistab määruse nr 330/2010 artikli 5 lõike 1 punkt a üksnes ELTL artikli 101 lõikest 3 tuleneva erandi kohaldamise (ja määrab seega need ELTL artikli 101 lõike 1 kohaldamisalasse) konkurentsikeelukohuste suhtes, „mille kehtivusaeg on kindlaks määramata või pikem kui viis aastat”, mis lubab aga erandit kohaldada lühemaajaliste konkurentsikeelukohustuse suhtes. Samas näevad komisjoni suunised vertikaalpiirangute kohta ette, et „[a]lla üheaastasi konkurentsikeelukohustusi, mille on omavahel sõlminud ettevõtjad, kellel ei ole turgu valitsevat seisundit, ei peeta üldjuhul sellisteks, millest tuleneks oluline konkurentsivastane või negatiivne netomõju”.[37]

79. Asjaolu, et määrus nr 330/2010 näeb ette, et teatud liiki vertikaalsete kokkulepete suhtes erand ei kohaldu, ei tähenda ilmselgelt veel seda, et need tuleks automaatselt liigitada eesmärgilt piiravateks. Samas on selge ka see, et määruse nr 330/2010 „must nimekiri” ja piirangud, mida komisjon on iseloomustanud sõnaga „raskekujulised”, kattuvad suures osas kokkulepete ja tegevustega, mida kohtupraktikas on peetud eesmärgil põhinevateks piiranguteks. Ehkki tegemist ei ole määrava kriteeriumiga, näib seetõttu ilmne, et neid nimekirju saab võtta tõendina eelkõige selle kohta, et see ei ole eesmärgil põhinev piirang.

33 — 3. juuli 1985. aasta otsus kohtuasjas 243/83: Binon (EKL 1985, lk 2015).

34 — Eespool viidatud otsus kohtuasjas Consten ja Grundig *vs*. komisjon ja 1. veebruari 1978. aasta otsus kohtuasjas 19/77: Miller (EKL 1978, lk 131).

35 — 13. oktoobri 2011. aasta otsus kohtuasjas C-439/09: Pierre Fabre Dermo-Cosmétique SAS (EKL 2011, lk I-9419).

36 — Määruse nr 330/2010 artikli 1 lõike 1 punkti d kohaselt on konkurentsikeelukohustus „otsene või kaudne kohustus, mille tõttu ostja ei valmista, osta, müü ega müü edasi kaupu või teenuseid, mis konkureerivad lepingujärgsete kaupade või teenustega, või ostja otsene või kaudne kohustus osta tarnijalt või tarnija määratud ettevõtjalt rohkem kui 80% kõigist ostja ostetud lepingujärgsetest kaupadest või teenustest ja nende asendajatest asjaomasel turul, arvutatuna eelmise kalendriaasta ostude väärtuse või mahu põhjal, kui see on valdkonna üldine tava”.

37 — ELT C 130, punkt 133.

80. Pealegi on kohtupraktikas endas analüüsitud teatavaid vertikaalseid kokkuleppeid, mis sisaldasid eelkirjeldatud konkurentsikeelukohustusi, ja jõutud järeldusele, et need ei ole eesmärgil põhinevad konkurentsipiirangud, tuleb siiski kontrollida, ega nende tagajärjel konkurentsi takistata, piirata ega kahjustata. [38]

81. Leian, et menetlusalused kokkulepped ei ole ei sisult ega eesmärgilt nii suure konkurentsi piirava potentsiaaliga nagu vertikaalsed kokkulepped, mida varasemas kohtupraktikas on peetud eesmärgil põhinevaiks piiranguiks. Nende konkurentsi piirav potentsiaal tundub õieti madalam võrreldes nende vertikaalsete kokkulepetega, mis kohtupraktika kohaselt ei kuulu eesmärgil põhinevate piirangute kategooriasse, kuigi neil võivad kokkuvõttes olla konkurentsivastased mõjud. [39]

C. *Menetlusaluste kokkulepete majanduslik ja õiguslik kontekst*

82. Nagu ma juba eelnevalt märkisin, on selleks, et teha kindlaks, kas teatav kokkulepe on eesmärgil põhinev konkurentsipiirang, vaja analüüsida kokkuleppe majanduslikku ja õiguslikku konteksti, nagu märgib ka kohtupraktika. [40]

83. Selles osas märgib komisjoni teatis [ELTL 101] lõike 3 kohaldamise kohta, et „samuti võib osutuda vajalikuks võtta arvesse raamistikku, milles kokkulepet kohaldatakse (või tõenäoliselt rakendatakse), ning osapoolte tegelikku käitumist ja teguviisi turul. Teisisõnu: enne kui otsustada, kas teatud piirangu eesmärgiks on konkurentsi piiramine, võib osutuda vajalikuks uurida kokkuleppe aluseks olevaid fakte ja konkreetset olukorda, kus kokkulepet rakendatakse. Isegi siis, kui kokkuleppe tekst sellele selgelt ei viita, võib viis, kuidas kokkulepet kohaldatakse, nähtavale tuua mõne piirangu, mis on seatud konkreetse eesmärgiga konkurentsi piirata”. [41]

84. Käesoleval juhul on menetlusaluseid kokkuleppeid rakendatud väga erilises kontekstis, mis hõlmab esmapilgul problemaatilisi aspekte.

85. Ühest küljest näivad GÉMOSZ-i otsused selgelt ja ühemõtteliselt horisontaalsete kokkulepetena, mis on sõlmitud automüüjate vahel sõidukite remonditööde tasumäärade ja tingimuste kohta. Kuid teisest küljest, nagu selgus kohtuistungil, moodustas vaidlusalused kokkulepped sõlminud kindlustusettevõtjate Allianzi ja Generali turuosa kokku üle 70% asjaomasest turust. Jõudnud automüüjate ja/või GÉMOSZ-iga kokkuleppele remonditööhindade osas, mis põhinesid ühendusega eelnevalt kokkulepitud hinnamääradel, olid turul võimsamalt tegutsevad kindlustusettevõtjad seega konsolideerinud ja jõustanud automüüjatevahelise horisontaalse kokkuleppe. Lõpuks võisid kindlustusettevõtjate kokkulepped kindlustusagentidega suurendada võimalikke kindlustusettevõtjate ja automüüjate vahelistest kokkulepetest tulenevat konkurentsivastast mõju.

86. Minu meelest ja kõigepealt rangelt autokindlustusturust lähtudes ei pruukinud kõik need asjaolud olla piisavad, et pidada liikmesriigi kohtu viidatud vertikaalseid kokkuleppeid eesmärgil põhinevateks konkurentsipiiranguteks.

87. Kahtlemata soovisid Allianz ja Generali suurendada GÉMOSZ-i ja automüüjate-töökodadega sõlmitud kokkulepete abil oma turuosa, mille mõjul konkurendid välja tõrjuti. Kuid see eesmärk ei muuda vaidlusaluseid kokkuleppeid eesmärgil põhinevaiks piiranguiks, nagu sai juba varem märgitud.

38 — Vt selle kohta 28. veebruari 1991. aasta otsus kohtuasjas C-234/89: Delimitis (EKL, lk I-935, punktid 13–15); 7. detsembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-214/99: Neste Markkinointi Oy (EKL, lk I-11121, punkt 25); 11. septembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-279/06: CEPSA Estaciones de Servicio SA (EKL, lk I-6681, punkt 43), ja 2. aprilli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-260/07: Pedro IV Servicios SL (EKL, lk I-2437, punkt 83).

39 — Vt eelmises joonealuses märkuses viidatud kohtupraktika.

40 — Vt eespool viidatud kohtuotsus IAZ jt *vs.* komisjon, punktid 23–25.

41 — Eespool viidatud teatis, punkt 22.

88. Eesmärgil põhineva piirangu tuvastamiseks kindlustusturul oleks minu meelest vaja tõendada, et Allianzi ja Generali vahel oli sõlmitud horisontaalne konkurentsivastane kokkulepe või et vähemalt oli kooskõlastatud tegevus, mis oli suunatud konkurentide turult väljatõrjumisele, mis sellisel juhul oleks küll eesmärgil põhinev piirang. Pealegi näib selline olevat ka komisjoni kirjalikes märkustes esitatud seisukoht, kus ta märgib, et antud juhul võis eksisteerida kindlustusettevõtjate vahel kooskõlastatud tegevus, kui võtta eelkõige arvesse nendes kokkulepetes sisalduvate tingimuste sarnasust, mille sõlmisid vastavalt Allianz GÉMOSZ-iga ja eraldi automüüjatega, ning Generali automüüjatega individuaalselt.

89. Selles kontekstis tuleb siiski meelde tuletada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on „kooskõlastatud tegevus [ELTL artikli 101] lõike 1 tähenduses ettevõtjate tegevuse kooskõlastamise vorm, mis ei ole jõudnud etappi, milles on sõlmitud kokkulepe, mida võib sellisena nimetada, kuid mida teadlikult kasutatakse nendevahelise praktilise koostöö asemel konkurentsiriskide suhtes. Samuti märkis Euroopa Kohus 16. detsembri 1975. aasta otsuses kohtuasjas Suiker Unie *vs*. komisjon, et kooskõlastatud tegevuse olemasoluks vajalikud koordineerimis- ja koostöökriteeriumid ei nõua mitte mingil viisil tegeliku „kava" väljatöötamist, vaid neid tuleb mõista asutamislepingu konkurentsiga seotud sätetes väljendatud kontseptsiooni arvestades, mille kohaselt iga ettevõtja peab iseseisvalt määrama, milliseid põhimõtteid ta soovib ühisturul järgida ja milliseid tingimusi oma klientidele pakkuda." Kuigi on õige öelda, et „see sõltumatuse nõue ei võta ettevõtjatelt õigust kohanduda intelligentselt oma konkurentide olemasoleva või prognoositava käitumisega, välistab see aga rangelt nende ettevõtjate vahelise otsese või kaudse lepingu sõlmimise, mille eesmärk või mõju seisneb konkurentsitingimuste loomises, mis ei vasta kõnealuse turu normaalsetele tingimustele, võttes arvesse pakutavate toodete või teenuste iseloomu, ettevõtete suurust ja arvu ja nimetatud turu mahtu". [42]

90. Kooskõlastatud tegevuse olemasolu nõuab ühest küljest huvide kokkulangemist, mille alusel otsustavad mitmed konkurendid asendada konkurentsist tulenevad riskid omavaheliste kokkulepete ja mingit liiki omavahelise vahetu või kaudse kontaktiga. [43] Kooskõlastatud tegevus „eeldab lisaks ettevõtjate omavaheliste kokkulepete olemasolule ka neid järgivat turukäitumist ning nende omavahelist põhjuslikku seost". [44]

91. Sellele kohtupraktikale tuginedes leiab komisjon, et asjaolu, et kindlustusettevõtjad nõustusid automüüjate pakutud standardtingimustega, samuti asjaolu, et kokkulepete tingimused on samalaadsed või isegi identsed, osutab sellele, et tegemist on horisontaalsete kokkulepetega või vähemalt kooskõlastatud tegevusega, mida nii kindlustusettevõtjad kui ka automüüjad eraldi rakendasid.

92. Sellega seoses tuleb siiski meeles pidada, et paralleelsest käitumisest üksi ei piisa selleks, et tõendada kooskõlastatud tegevuse olemasolu, kui kõnealusele käitumisele on olemas muu usutav seletus. Euroopa Kohus on ühemõtteliselt märkinud: „Et saaks otsustada nende elementide tõendusjõu kohta, tuleb arvesse võtta, et paralleelset tegevust saab pidada kokkuleppe tõendiks juhul, kui kokkulepe on sellise tegevuse ainus usutav seletus. Õigupoolest tuleb võtta arvesse asjaolu, et kui asutamislepingu artikkel 85 keelab igasuguse kokkumängu, mis võiks kahjustada konkurentsi, ei välista see ometi ettevõtjate õigust võtta arukalt toimides omaks konkurentide tegelik või eeldatav käitumine". [45]

42 — 14. juuli 1981. aasta otsus kohtuasjas 172/80: Gerhard Züchner (EKL 1981, lk I-565, punktid 12–14).

43 — Selles osas võib viidata 14. juuli 1972. aasta otsusele kohtuasjas 48/69: ICI *vs*. komisjon (EKL 1972, lk 619, punkt 64): „(kui) asutamislepingu artiklis 85 eristatakse kooskõlastatud tegevuse mõistet ettevõtjatevaheliste kokkulepete mõistest [...], siis tuleb seda mõista sellisel viisil, et kõnealuse artikli keeldusid kohaldatakse teatavale ettevõtjatevahelisele koostööle, mis ei jõua küll tegeliku kokkuleppe sõlmimiseni selle otseses tähenduses, kuid mis asendab [...] nende ettevõtjate vahelist tegelikku koostööd konkurentsi tingimustes".

44 — 8. juuli 1999. aasta otsus kohtuasjas C-199/92 P: Hüls AG (EKL 1999, lk I-4287, punkt 161).

45 — 31. märtsi 1993. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85-C-129/85: A. Ahlström Osakeyhtiö jt (EKL 1993, lk I-01307, punkt 71).

93. Siseriikliku kohtu pädevusse kuulub selle kindlakstegemine, kas on tõendeid kõnealuse kokkulepitud või kooskõlastatud tegevuse kohta. Üksnes selliste tõendite olemasolul oleks selgelt tegu eesmärgil põhineva piiranguga kindlustusturul, kuna konkurentidevaheline kokkuleppimine turu jagamise alal on üks neist konkurentsipiiranguist, mis kuuluvad ülalviidatud kohtupraktika kohaselt kõnealusesse kategooriasse.

94. Kui aga esiteks tõdetakse üksnes kindlustusettevõtjate tahet suurendada oma müüki ja teiseks automüüjatega selliste kokkulepete sõlmimist, milles on kehtestatud samalaadsed klauslid, kusjuures sarnasus tuleneb asjaolust, et automüüjad olid küsitava töötunnihinna eelnevalt omavahel kokku leppinud, siis ei arva ma, et oleks võimalik väita, nagu eksisteeriks kooskõlastatud tegevus.

95. Seevastu lihtsam oleks sedastada seda, et seesama kokkulepete võrk kujutab eesmärgil põhinevat konkurentsipiirangut autoremonditeenuste turul.

96. Tundub olevat tõendatud, et automüüjate vahel horisontaalselt kokkulepitud tasumäärade tõus kajastus kindlustusettevõtjatega sõlmitud kokkulepetes, kes ei nõustunud üksnes automüüjate vahel GÉMOSZ-i kaudu kokkulepitud hinnatasemega, vaid kes hindu teatavatel tingimustel isegi tõstsid.

97. Seega sõltus viidatud horisontaalse remonditöö tasumäärade kokkuleppe tõhusus esmapilgul sellest, kas kindlustusettevõtjad nõustusid nende tingimustega, nagu nad ilmselgelt tegid. Vertikaalsed kokkulepped automüüjate-töökodade (või GÉMOSZ-i enda) ja kindlustusettevõtjate vahel kinnitasid iseenesest konkurentsivastase horisontaalse kokkuleppe. Seetõttu on kõik kokkulepped (ja mitte ainult horisontaalne kokkulepe) ebaseaduslikud ning ka kindlustusettevõtjate tegevuse koos automüüjate-töökodade tegevusega võib vaidlustada.

98. Igal juhul kuulub liikmesriigi kohtu pädevusse analüüsida kõnealuse kokkuleppe tingimusi või GÉMOSZ-i otsust. Ennekõike on vaja kindlaks teha, kas see seob piisavalt suurt arvu automüüjaid-töökodasid, et saaks rääkida tõelisest konkurentsivastasest horisontaalsest kokkuleppest.

99. Pärast eelnimetatud analüüsi tuleb eeltoodu põhjal nentida, et autoremonditeenuste turul eksisteerib konkurentsipiirang, mida kindlustusettevõtjate kokkulepped GÉMOSZ-iga ja iga automüüjaga eraldi olid aidanud tugevdada. Komisjoniga nõustudes leian, et kahel eri turul tegutseva poole vahel sõlmitud kokkulepete suhtes on juba kehtestatud sanktsioonid vastavalt 18. detsembri 2008. aasta otsusele kohtuasjas Coop de France bétail et viande.[46]

VI. Ettepanek

100. Eeltoodust tulenevalt teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága (Ungari) esitatud eelotsuse küsimusele järgmiselt:

1. Euroopa Liidu Kohus ei ole pädev vastama esitatud eelotsuse küsimusele.

2. Teine võimalus: kahepoolsed kokkulepped, mis on sõlmitud kindlustusettevõtja ja üksikute autoremonditöökodade või kindlustusettevõtja ja autoremonditöökodade ühenduse vahel ning mille kohaselt sõltub kindlusettevõtja poolt autoremonditöökojale tema poolt kindlustatud autode remonditööde eest tasutav töötunnihind muu hulgas kindlustuslepingute arvust ja protsendist, mis on sõlmitud kindlustusettevõtjaga selle remonditöökoja vahendusel, kes tegutseb asjaomase kindlustusettevõtja agendina,

46 — Liidetud kohtuasjad C-101/07 P ja C-110/07 P, EKL 2008, lk I-10193.

a)
ei ole eesmärgil põhinevad konkurentsipiirangud ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses, mis puudutab kindlustusturgu, välja arvatud juhul, kui eksisteerib kindlustusettevõtjate kooskõlastatud tegevus, mis on suunatud konkurentide turult väljatõrjumisele. Viimase tuvastamine kuulub liikmesriigi kohtu pädevusse;

b)
võivad osutuda eesmärgil põhinevateks konkurentsipiiranguteks ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses autoremonditeenuste turul, kui võtta arvesse konteksti, milles neid kokkuleppeid rakendati, eelkõige automüüjatevahelise horisontaalse tasumäärade kokkuleppe olemasolu. Kõnealuste kokkulepete olemasolu ja ulatuse kindlakstegemine kuulub liikmesriigi kohtu pädevusse.